CARMELINA SÁNCHEZ-CUTILLAS, «CARREGANT DE SIGNIFICATS PARAULES I EXPRESSIONS CORRENTS»

FENGUANY, L'ESCRIPTORA CARMELINA Sánchez-Cutillas i Martínez del Romero (1927-2009) hauria fet 90 anys. Potser l'efemèride no és suficientment redona. Però potser no cal que ho siga perquè hi dediquem un monogràfic. L'any 1993 el monogràfic corresponent de *L'Aiguadolç* va versar sobre els «poetes valencians dels 60» i en el primer article, «Els seixanta: el furor d'una dècada (balanç de la poesia valenciana)», d'Enric Balaguer, es feia una atenció especial a Sánchez-Cutillas, que en aquella dècada publicà els seus dos primers poemaris: *Un món rebel* (1964) i *Conjugació en primera persona* (1969). Balaguer remarcava que «un dels aspectes més destacats de la seua poesia és la forma d'evocar l'entorn quotidià i l'ús que en fa del llenguatge familiar de manera altament creativa, carregant de significats paraules i expressions corrents i atorgant a esdeveniments comuns o estampes quotidianes un sentit fonamental» (1993: 21). I reblava: «Aparentment, les qüestions més transcendents deixen pas a les més trivials, però es tracta de fet, de l'àmbit des d'on aquestes es manifesten» (ibídem). És de justícia —així ho creiem— que *L'Aiguadolç*, una vintena llarga d'anys després, haja decidit oferir als lectors un monogràfic sobre Sánchez-Cutillas que analitze, precisament, aquest «llenguatge familiar» carregat de significats, aquest «entorn quotidià» i a

aquestes manifestacions de les qüestions més transcendents (la infantesa, la pròpia identitat, la memòria, el record), bé en la poesia, bé en la narrativa; bé en relació amb altres autors, bé dins de la seua pròpia producció. Els treballs que tot seguit presentem, d'alguna manera, contextualitzen, comparen, desenvolupen i detallen aspectes que Balaguer ja anunciava en la seua aproximació de manera necessàriament impressionista.

En «*Matèria de Bretanya* o el paradís perdut de la infància», Joaquim Espinós, partint de la celebrada obra narrativa de l'autora, estudia panoràmicament el tema de la infantesa oferint una perspectiva comparativa amb autors contemporanis en la literatura catalana. Al costat de Sánchez-Cutillas, autors com Ventura Melià, Gonzàlez Caturla, Manuel Joan i Mercè Rodoreda, en narrativa, i Joan Fuster i Joan Vinyoli, en poesia, ofereixen visions de la infantesa que abracen de la idealització al tremendisme, del toc d'humor a l'angoixa i la crueltat, passant per les aproximacions de tall més transcendent.

Per bé que, certament, *Matèria de Bretanya* ha estat l'obra més reconeguda per la crítica i pels lectors —i, de fet, és la que ocupa més pàgines d'anàlisi en aquest monogràfic—, l'obra poètica de Sánchez-Cutillas també ha merescut l'atenció dels estudiosos i del públic, encara que es troba a faltar un estudi complet del conjunt. Així ho assenyala Anna Esteve, que, en «Un passat on retrobar-se. Memòria i identitat en l'obra poètica de Carmelina Sánchez-Cutillas», ofereix una anàlisi dels poemaris que la crítica considera realistes: *Un món rebel*, *Conjugació en primera persona* i *Llibre d'amic e amada*. La identitat, la tensió amb l'alteritat i la memòria configuren els eixos principals d'una poesia en què s'observa l'evolució cap a una veu poètica pròpia que enllaça amb la construcció del jo i del record en *Matèria de Bretanya*.

En aquest exercici de literaturització de la memòria no hi ha cap dubte que l'espai desenvolupa un paper central en l'evocació i la generació de mecanismes narratius per a la veu dels autors. Més enllà del testimoniatge d'un món en extinció, Irene Mira observa, en «"Un feix de coses petites": els espais de la quotidianitat en Carmelina Sánchez-Cutillas i Vicent Andrés Estellés», que els indrets de la prosa d'Estellés i Sánchez-Cutillas mostren, també,

la magnitud social que els condiciona i que s'interrelaciona amb la construcció de la identitat. La visió comparativa que connecta *Matèria de Bretanya* amb la prosa memorialística de *Tractat de les maduixes* (1985) i *La parra boja* (1987) de Vicent Andrés Estellés permet una lectura aprofundida i detallada dels «espais de la quotidianitat» que retraten aquests autors entre Altea i Burjassot; una via d'interpretació que ens obre a llegir el paisatge amb les significacions més pregones.

L'article de Roser Durà, «Carmelina Sánchez-Cutillas: records d'un ahir», convida a rellegir les interseccions entre el perfil biogràfic de l'autora i la seua producció, amb una atenció especial a la manera com *Matèria de Bretanya* reflecteix un passat encara molt viu al poble d'Altea. En l'anàlisi, Durà edita i comenta un poema fins ara inèdit de Sánchez-Cutillas que encaixa perfectament amb un dels personatges clau de la novel·la —i dels records d'infantesa de l'autora—, la mare Paula. S'hi observa algun punt de contradicció entre els dos textos, però, alhora, s'evidencia el gran afecte de l'escriptora per aquesta figura en el record, encarnació de la maternitat.

Si fins ara els articles analitzaven i interpretaven diferents temes i motius que recorren l'obra en connexió amb altres autors o posant en relació diversos textos o aspectes biogràfics de l'autora, els dos articles finals completen el monogràfic centrant el focus en aspectes concrets de *Matèria de Bretanya* que prenen un protagonisme especial.

Josep V. Garcia, en «L'oralitat en *Matèria de Bretanya*, de Carmelina Sánchez-Cutillas», estudia ben documentadament l'estil oral i examina la manera com aquest estil presenta una reverberació clara en la matriu argumental i en el conjunt de la prosa literària de Sánchez-Cutillas. Hi relaciona minuciosament els diversos mecanismes que configuren el to oral de *Matèria de Bretanya*: hi repassa les marques fonoortogràfiques, morfosintàctiques, lèxiques i discursives que amalgamen la recreació del llenguatge infantil, de l'imaginari popular i del memorialisme i que, per tant, doten la llengua literària d'una significació afegida que qualsevol estudi sobre la narrativa de Sánchez-Cutillas hauria de tenir present. Permet constatar, en

definitiva, la traça en el dibuix de l'oralitat, cosa que la lliga amb altres autors de la literatura catalana contemporània.

Per últim, en «Els elements del món vegetal en *Matèria de Bretanya*» Jaume Pons, ofereix un recull dels fitònims en *Matèria de Bretanya* i en valora la incidència argumental, les funcions i les pulsions que s'hi poden atribuir i que fan d'aquest llibre un retrat ric de les creences i la cultura popular que envolta el món vegetal, associat, alhora, a un cúmul de records i experiències viscudes. Com deia Balaguer, en definitiva, «carregant de significats paraules i expressions corrents».

Si bé *Els jeroglífics i la pedra de Rosetta* (1976) és, potser, l'obra més diferenciada respecte de la resta dels títols de l'autora,[1] sembla que, en conjunt, la poètica de Sánchez-Cutillas o, si més no, la resta dels seus escrits queden força ben inscrits a aquesta trivialitat com a punt de partida del que és transcendent. Ho podrem comprovar en els articles que seguiran.

Celebrem, per això, que el norantè aniversari de l'autora ens permeta fer-li aquest regal: una crítica literària que es consolida i que continua demanant la lectura d'una obra sòlida i sincera.

Vicent Vidal
(Universitat d'Alacant)

Bibliografia:

Balaguer, Enric (1993): «Els seixanta. el furor d'una dècada (Balanç de la poesia valenciana)», en *L'Aiguadolç*, núm. 18, pp. 9-22.

Francés, M. Àngels (2015): «Una travessa pel laberint: assaig d'interpretació de *Els jeroglífics i la pedra de Rosetta*, de Carmelina Sánchez-Cutillas», en *Caplletra*, núm. 58, pp. 9-28.

1 Recomanem, per això, «Una travessa pel laberint: assaig d'interpretació de *Els jeroglífics i la pedra de Rosetta*, de Carmelina Sánchez-Cutillas», de M. Àngels Francés (2015), en què s'analitza l'obra des dels conceptes bakhtinians *dialogisme*, *heteroglòssia* i *polifonia* i des del concepte d'*intertextualitat* kristevià.